

**MEHMED SABRÎ VE TUHFE-İ SABRÎ AN LÎSÂN-I BULGARÎ
ADLI MANZUM BULGARCA-TÜRKÇE SÖZLÜĞÜ**
MEHMED SABRI AND HIS BULGARIAN-TURKISH DICTIONARY IN
VERSE CALLED TUHFE-I SABRI AN LISAN-I BULGARI

Uğur GÜRSU*

Özet

Tuhfe olarak adlandırılan iki ve üç dilli manzum lügatler Anadolu sahasında 14. yüzyıldan itibaren görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanan bu geleneğin son temsilcilerinden olan Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî bilinen tek manzum Bulgarca-Türkçe sözlük olma özelliğini taşımaktadır. Sözlükte 2000 civarında Türkçe kelimenin Bulgarca karşılıkları verilmiştir.

Bu çalışmada öncelikle Tuhfe-i Sabrî'nin içerik, dil ve imla özelliklerinden bahsedilecek ve sonrasında sözlükten alınan örnek metne yer verilecektir.

Çalışmamızın amacı eseri Türk ve Bulgar dilleri üzerinde çalışan akademisyenlere tanıtmak ve gelecekteki çalışmalar için temel teşkil etmektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Sabrî, Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî, Bulgarca-Türkçe manzum sözlük, tuhfe.

Summary

Dictionaries in verse with two or three languages have been seen in Anatolian area since the 14th. century. As we know, Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî is the only Bulgarian-Turkish dictionary in verse. It is one of the last representatives of the tuhfe tradition which reached the end of the 19th. century. In the dictionary there are about 2000 Turkish words and their Bulgarian counterparts.

In this study, we will talk about the content, language features and orthography of Tuhfe-i Sabrî and we will give a sample text from the dictionary. The goal of our study is to present the work to the academics who study Turkish and Bulgarian languages and to establish a base for the future researches.

Keywords: Mehmed Sabrî, Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî, Bulgarian-Turkish dictionary in verse, tuhfe.

* Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, İstanbul-Türkiye. E-mail: ugurgursu2012@gmail.com

GİRİŞ

Kelime anlamı “hediye” olan Arapça “tuhfe” kelimesi, terim anlamıyla kullanıldığında “iki veya daha fazla dilli manzum sözlük” manasını ifade etmektedir. Manzum sözlüklerin ilk örnekleri 11. yüzyılda Arap dilciler tarafından verilmiştir. İki dilli manzum sözlük yazma geleneği 13. yüzyılda yaşayan Bedrüddin Nasr Mes’ûd b. Ebî Bekr el-Ferâhî’nin Nisâbü’s-Sıbyân adlı Arapça-Farsça sözlüğü ile başlamıştır. Bilindiği kadarıyla Anadolu’da yazılmış ilk Farsça-Türkçe tuhfe Hüsâm b. Hasan El-Konevî’ye (ölümü 1399) ait olan Tuhfe-i Hüsâmî’dir. Bu eseri müteakiben iki dilli 30 civarında tuhfe yazılmış olup, Farsça-Türkçe lügatler arasında Tuhfe-i Şâhidî, Arapça-Türkçe olanlar arasında ise Feriştetoğlu Lügatî râğbet kazanmıştır. Türkçe-Arapça-Farsça tuhfelerin sayısı 15 olup ilk örneği Behâüd-dîn ibn Abdurrahman-ı Magalkaravî’ye ait olan Ucubetu’l-Garayib fi Nazmi’l-Cevâhiri’l-Acâyib’dir¹.

Arapça ve Farsça dışındaki dillerle Türkçe arasında yazılan tuhfeler de bulunmaktadır. 1631 yılında Muhammed Hevâî Üsküfî Makbûl-ı Ârif adındaki Boşnakça-Türkçe manzum sözlüğünü yazmıştır². Ahmed Fevzî’nin 1816’da veya 1824’te yazdığı Rumca-Türkçe tuhfe Tuhfetü’l-Uşşâk, Yusuf Halis’in 1850’de yazdığı Fransızca-Türkçe Miftâh-ı Lisân farklı dillerdeki manzum sözlüklere birer örnektir³.

Nasûh Efendi’ye ait olan Türkçe-Arapça-Farsça manzum sözlüğün 1833-1861 arasında yazılıp 1880’de basıldığına bakılırsa, tuhfe geleneğinin Anadolu sahasında 19. yüzyılın sonuna dek uzandığı anlaşılır⁴. Nitekim incelememize konu olan Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî de 1879 yılında basılmıştır.

Manzum sözlüklerde genellikle mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir giriş kısmı bulunur. Giriş kısmı mensur olan tuhfeler de bulunmaktadır. Eserin sözlük kısmını oluşturan bölüm, beyit sayıları ve vezinleri genellikle birbirinden farklı olan ve aa, xa, xa ... şeklinde kafiyelenen kıtalardan oluşur⁵.

¹ Atabey Kılıç, *Manzume-i Keskin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

² Sait Okumuş, “Muhammed Hevâî Üsküfî ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-i Ârif (Potur Şâhidî) *Turkish Studies (Klasik Türk Edebiyatı-Sözlüklerimiz)* 4/4, Summer 2009, s.826.

³ Hasan Kaya, “Ahmed Resmî’nin Nazm-ı Giridî Adlı Manzum Sözlüğü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 10, Sayı: 51, Ağustos 2017, s.122.

⁴ Atabey Kılıç, *a.g.e.*, s.19.

⁵ *A.e.*, s.17.

ESERİN YAZARI

Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî'nin yazarı hakkında neredeyse hiçbir bilgimiz bulunmamaktadır. Ne eserde ne de kaynaklarda Mehmed Sabrî'nin doğum ve ölüm tarih

i, doğum ve ölüm yeri, ailesi, mesleği gibi bilgilere rastlayamadık. Kendisinden bahseden tek belge yazarın dilekçesi üzerine verilen ve eserin basılmasında mahzur olmadığını belirten 8 Temmuz 1879 tarihli muvakkat ruhsatnamedir.

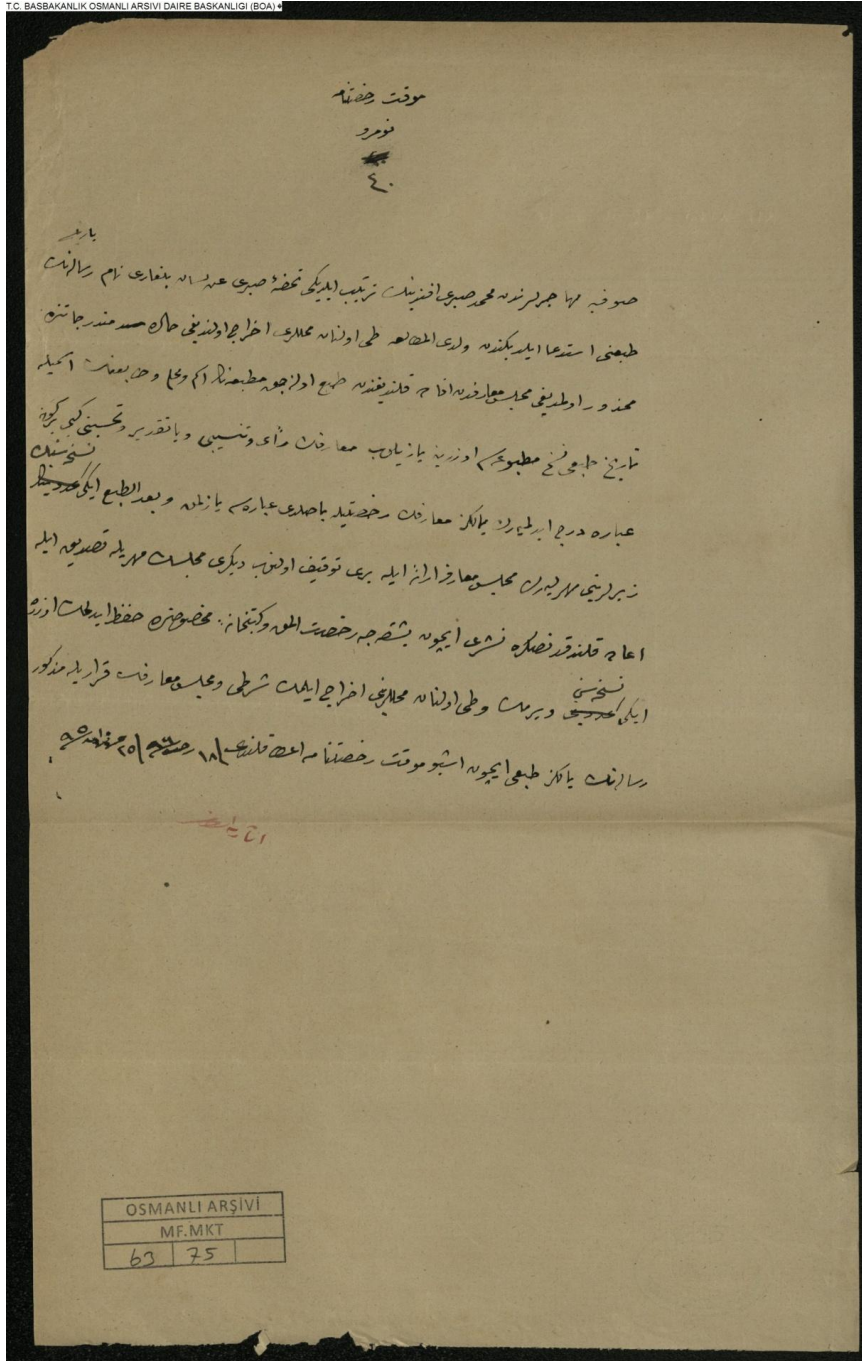
Muvakkat Ruhsat-nâme Numero 40

(1) Sofya muhâcirlerinden Mehmed Sabrî Efendi'nin tertîb eylediği tuhfe-i Sabrî An Lisân-ı Bulgarî nâm risâlenin (2) tab'ını istid'â eylediğinden ve ledi'l-mütâla'a tayy olunan mahalleri ihrâc olunduğu hâlde mündericâtında (3) mahzûr olmadığı Meclis-i Ma'ârifden izâh kılındığından tab' olunacak matbaanın resm ve mahal tâbi'in ismiyle (4) târîh-i tab'ı nüsha-ı matbû'ası üzerine yazılıp ma'ârifin re'y ve tensîbi veya takdîr ve tahsîri gibi bir gûne (5) ibâre derc edilmeyerek yalnız ma'ârifin ruhsatıyla basıldı ibâresi yazılmak ve ba'de't-tab' iki nüshasının (6) zîrlerini mühürleyerek Meclis-i Ma'ârif irâ'e ile biri tevkîf olunup diğeri meclisin mührüyle tasdîk ile (7) i'âde kılındıktan sonra neşri için başkaca ruhsat almak ve Kütüb-hâne-i Mahsûsda hıfz edilmek üzere (8) iki nüshasını vermek ve tayy olunan mahallerini ihrâc eylemek şartı ve Meclis-i Ma'ârif kararıyla mezkûr (9) risâlenin yalnız tab'ı için işbu muvakkat ruhsat-nâme i'tâ kılındı.

18 Receb 1296 / 15 Haziran 1295¹

¹ 12 Receb 1296 hicrî ve 15 Haziran 1295 rumî tarihi, miladî takvimde 8 Temmuz 1879'a karşılık gelmektedir.

Belgenin Orijinali

MF.MKT.00063.00075.001

Muvakkat ruhsatname metninden öğrendiğimiz tek bilgi, Mehmed Sabrî'nin Sofya muhacirlerinden olduğudur. Muvakkat ruhsatnamede yazarın ismi Mehmed Sabrî olarak geçmektedir. Ancak eserin 1879'daki baskısında "Müellifi Mustafa Sabrî" ibaresi bulunmaktadır. Bu tutarsızlığın sebebi yazarın herhangi bir sebeple müstear isim kullanma isteği olabileceği gibi, bir matbaa hatasından da bahsetmek mümkün olabilir.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* kitabının dördüncü cildinde Morali Mehmed Emin Sabrî'den bahsetmekte ve şöyle bir tahminde bulunmaktadır: "Kütüphanemde Tuhfe-i Sabri an Lisan-ı Bulgarî unvanlı manzum bir lügat mevcuttur. Hangi memlekette, hangi tarihte basıldığı ve nâzımının hüviyeti yazılmamış ise de Anabolulu Sabrî'ye aid olması melhuzdur"¹. İnal'ın bu tahmininin sonraki araştırmacılar için yanıltıcı olduğu görülmektedir, örneğin Handan Belli Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) *Divanı* adlı yüksek lisans tezinde aynı tahmini tekrarlamaktadır². Mehmed Emin Sabrî'nin divanı ve Türkçe-Farsça tuhfesi üzerine bir çalışma yapmış olan Hikmet Feridun Güven ise bu bilginin doğru olmadığı düşüncesini savunmuştur: "Ömründe Mora yarımadası dışına çıkmamış bir şairin Bulgarca öğrenip böyle bir sözlük yazma ihtimali zayıftır"³. Mehmed Emin Sabrî'nin incelememize konu olan tuhfenin yazarı olması imkansızdır. Zira şair 1814 yılında vefat etmiştir⁴. Oysa 1879 tarihli muvakkat ruhsatnameden anladığımız kadarıyla Sofyalı Mehmed Sabrî sözlüğünün basılması için bizzat dilekçe vermiştir.

ESERİN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Hicri 1296, miladî 1879 yılında basılan Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî 44 sayfadan oluşan bir Bulgarca-Türkçe sözlüktür. Sözlüğün 2. sayfasının 3. satırından itibaren her satırında 3 Bulgarca kelimenin Türkçe karşılıkları verilmiştir. Sözlüğün 42. sayfasının 9. satırından başlayan ve sonuç niteliği taşıyan kısım, 44. sayfanın sonundaki 13. satıra kadar devam etmektedir. Sözlüğün 2. ve 42. sayfaları arasında kalan kısmında (her

¹ İbnülemin Mahmed Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemaşü'ş-Şuara)*, Hazırlayan: İbrahim Baştuğ, 4. Cilt, s.1990.

² Handan Belli, *Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) Divanı (İnceleme-Metin)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2010, s.20.

³ Hikmet Feridun Güven, *Mehmed Emin Sabrî: Divanı Sabrî ve Tuhfe-i Sabrî*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2014, s.42.

⁴ A.e., s.12.

mısrada 3 kelime ve her sayfada 16 mısra olmak üzere) yaklaşık 2000Bulgarca kelime ve bunların Türkçe karşılıkları yer almaktadır.

Sözlüğün başında mensur veya manzum bir mukaddime bulunmaması dikkat çekicidir. Metnin başında dua niteliğinde bir beyit yer almaktadır:

Tanrı ism-i pâkine (gospot) dirler afv eyle günahım ey hudâ

Dû cihânda etme rüsvây rahmetinle yarlığa

İlk beyitten sonra ise eserin temelini oluşturan sözlük kısmına geçilmektedir:

Dayı (uyka) hala (lelka) büyük anaya (baba)

(Ludo) mecnûn (igra) oyun düğün adı (isvadba)

Sözlüğün başında herhangi bir giriş kısmının olmamasını yazarın tercihinin bağlayabileceğimiz gibi, Meclis-i Ma'ârif'in bir sansürünü akla getirmek de mümkündür. Zira muvakkat ruhsatnameden anlaşıldığı kadarıyla metnin bazı kısımlarının çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu kısımların hangileri olduğunu ve sakıncalı bulunmasının nedenlerini bilemiyoruz ancak sözlüğün 43. ve 44. sayfalarındaki şu ifadeler ipucu olarak değerlendirilebilir:

43. Sayfa

- (1) Bu Bulgarlardan dostluk umma
- (2) Fıstık bâdem ile hurmâ
- (3) Ne mikdâr zemm eyler isem değil hilâf
- (4) İsmi olmayanlardan yahnî şorba biri pilaf
- (5) Hınzîrdirler insân diye alma kâle
- (6) Zünbül zanbağ karanfil ile hem lâle

44. Sayfa

- (1) Yaban himârında bulunur mu lûgat ü lâf
- (2) İsimlidir zümrüt yâkut mercân sarrâf
- (3) Bulgar gibi bu âlemde yoktur battâl
- (4) İsimlidir nişasta ile nişâdır kezzâb bakkâl

19. yüzyıl iç karışıklıklar, Fransız İhtilali'nin yarattığı milliyetçilik akımları ve Rusya, İngiltere, Fransa gibi büyük güçlerin müdahaleleri yüzünden Balkanlarda bir dizi isyana ve bunların getirdiği yıkımlara sahne olmuştur. 1804 Sırp İsyanı, Yunan İsyanı ve sonrasında Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması, 1876 Bulgar İsyanı gibi olaylar yalnızca Osmanlı Devleti'ni sarsmakla kalmamış, Balkanlar'daki Müslüman ve Hıristiyanlar arasında zıtlaşmayı ve nefreti de beraberinde getirmiştir. Sözlüğün yazılış

tarihi olan 1879 yılı Bulgaristan meselesinin en hararetli devresine tesadüf etmektedir. 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının sonrasındaki Berlin Konferansı'nda Bulgaristan'ın özerkliği kabul edildi¹. Sofya muhaciri olan Mehmed Sabrî'nin Bulgar karşıtı söylemlerini bu dönemde vuku bulan olaylara bağlamak gerektiği düşüncesindeyiz. Meclis-i Ma'ârif'in isteği üzerine eserden çıkarılan kısımlarda örneklerini verdiğimiz türden veya daha aşırı boyutta düşmanlık ifadelerinin bulunması imkan dahilindedir. Uluslararası gerginliğe sebep olabilecek ifadelerin devlet makamlarınca sakıncalı bulunarak sözlükten çıkartılmış olduğu tahmininde bulunabiliriz.

Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî'de yer alan Bulgarca kelimelerin çoğunun isim türünde olduğu görülmektedir. Sıfatların ve fiillerin sayısı isimlere oranla oldukça azdır. Bir Slav dili olan Bulgarcada sıfatların eril, dişil ve cinsiyetsiz olmak üzere üç kategorisi bulunmaktadır. Sözlüğümüzde sıfatlar cinsiyetsiz olarak yer almaktadır:

kirivo “eğri”, piravo “doğru”, teşko “ağır”, jeşko “sıcak”, şareno “alaca”, galeno “nazlı”.

Fiiller ise mastar halleriyle değil, emir kipi 2. tekil şahıs biçimleriyle alınmıştır:

udri “vur”, odberi “seç”, zamini “geç”, zimay “al”, day “ver”, biroy “say”, hokay “azarla”.

Sözlükte yer alan kelimelerin sıralanışında kavramsal bir bütünlük bulunmamaktadır. Bununla birlikte aynı konuya ait kelimelerin bir araya getirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Dayı (uyka) hala (lelka) büyük anaya (baba)²

(Brimka) tuzak balık ağı oldu (sak) balık adı (riba)³

(Gorozge) üzüm kavun adı (koraveç) karpuza (lubeniça)⁴

Manzum sözlüklerin asıl kısmını oluşturan sözlük kısımları genellikle aa xa xa xa şeklinde kafiyelenen ve beyit sayıları ile vezinleri birbirinden farklılık gösteren kıtalardan oluşmaktadır. Bir kıtanın sonunda taktî beyitlerine yer verilerek veznin belirtilmesi sözlük yazarları tarafından uyulan önemli bir kuraldır⁵. Oysa Tuhfe-i Sabrî'de bu kurala uyulmadığı gibi beyitlerin aruz veznine de uydurulamadığı görülmektedir. İlk üç beyitte fâ i lâ tün veznini kullanan Mehmed Sabrî'nin sonraki beyitlerde herhangi

¹ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi*, 1. Cilt, Küre Yayınları, İstanbul, 2009, s.390.

² *Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî*, s.2, 3. mısra.

³ A.e., s.2, 5. mısra.

⁴ A.e., s.3, 8. mısra.

⁵ Atabey Kılıç, *Manzume-i Keskin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s.17-18.

bir vezne uymadığı anlaşılmaktadır. Bunda sözlük yazarının aruz ve şiir bilgisinin yetersizliği kadar, Bulgarca kelimeleri aruz veznine uydurmanın zorluğu da rol oynamış olmalıdır.

Vezin kullanmakta başarılı olamayan Mehmed Sabrî kafiye kullanmakta ise herhangi bir hataya yer vermemiştir. Tuhfede yer alan beyitler kendi aralarında kafiyelenmiş ve genellikle tam kafiye kullanılmıştır:

(Leb) ekmek (riza) gömlek elbisedir (direha)
(Urof) burçak (lokma (zalak) furdaya de (troha)
(Suho) kuru (sistra) kız karındaş büyük pederdir (deda)
(Mitroden) kasım (rodnina) hısım hısımlar oldu (roda)¹

Tuhfelere aynı beyitte geçen ve birbirinin karşılığı olan farklı dillerdeki kelimelerin aynı sayıyla işaretlenmesi, kelime karşılıklarının bulunmasını kolaylaştıran bir usul olarak uygulanmıştır². Fakat incelediğimiz eserde bu usule de başvurulmadığı görülmektedir.

ESERİN İMLA ÖZELLİKLERİ

Mehmed Sabrî sözlüğünde oldukça sade ve süssüz bir dil kullanmıştır. Kullanılan kelimeler halkın bildiği, yaygın biçimde kullandığı ve genellikle de gündelik yaşamına ait olan kelimelerdir. Sözlükte Türkçe kelimeler ağırlıktadır, Arapça ve Farsça kelimelerin oranı fazla değildir. Yazar metinde genellikle izafetlere pek yer vermemiş, Türkçe tamlamaları yeğlemiştir. Metinde ayrıca “avlu” ve “semer” gibi Türkçenin söz varlığına geçmiş Yunanca kelimelere de rastlamaktayız.

Türkçe kelime ve eklerin imlasında en dikkat çekici nokta “ñ” sesinin gösterilmesindeki tutarsızlıklardır. Örnek olarak aldığımız kısımda geçen rahmetinle³ sana⁴ bana⁵ kelimelerindeki “ñ” seslerinin ك ile gösterilmesi gerekirken ن harfi kullanılmıştır. Yine metinde geçen “bakırın”⁶ ve “tencerenin”⁷ kelimelerinin imlası ise doğrudur. “Onların isimlerini” anlamında kullanılmış olan “isimlerin”⁸ kelimesindeki n'nin ise ن yerine ك harfi ile yazılmış olması yazarın kafa karışıklığını göstermesi

¹ *Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî*, s.4, 6-9. mısralar.

² A.e., s.18.

³ A.e., s.2, 1. mısra.

⁴ A.e., s.2, 12. mısra.

⁵ A.e., s.2, 12. mısra.

⁶ A.e., s.3, 10. mısra.

⁷ A.e., s.3, 13. mısra.

⁸ A.e., s.44, 10. mısra.

bakımından önemlidir. “n” ve “ñ” seslerinin imlasındaki tutarsızlıklarını yazarın Osmanlı Türkçesinin imlasına yeterince hakim olmamasına bağlamak mümkündür. Ancak, Rumeli ağızlarında ñ → n değişimi olduğunu da göz önüne almak gerekir. İlgili halindeki “ñ” ler ile ikinci tekil ve çoğul şahıs iyelik eklerindeki ñ sesleri n’ye dönüşmektedir. Ayrıca iyelik ve zamir kökenli şahıs eklerinin ikinci tekil ve çoğul kişilerinde de bu değişim görülmektedir¹. Bize göre “ñ” ve “n” seslerinin imlasındaki tutarsızlıkların sebebi, yazarın geldiği bölgedeki ağız özellikleri ile standart Osmanlı Türkçesi imlası arasında kalarak yaşadığı kafa karışıklığıdır.

Metindeki Türkçe kelimelerde gördüğümüz bir diğer hususiyet, kelime başındaki “t” ve “k” seslerinin kimi zaman ötümlüşerek sırasıyla “d” ve “g” seslerine dönüşmüş olmasıdır.

dilkü², aaval³

Sözlük yazarının kendi ağız özelliklerini yansıttığı bu ötümlüleşme örneklerinin benzerlerini diğer metinlerde de görmek mümkündür:

büşkül	“püşkül” (12a/9)
egşi	“ekşi” (13b/7)
depe	“tepe” (8a/7)
borsuk	“porsuk” (7b/3)
úızaà	“kızak” (1b/6)
puluà	“pulluk” (3b/1) ⁴

Mehmet Sabrî’nin klasik imlaya hakim olmadığı kanaatini güçlendiren örneklerden birini “olsun”⁵ kelimesinin yazılışı teşkil etmektedir: Osmanlı Türkçesindeki Türkçe eklerin ve yardımcı ünsüzlerin imlasında daima س harfi kullanılır, ancak metinde – sIn ekinin ص harfi ile yazılmış olduğu görülmektedir.

Metinde yer alan alıntı kelimelerde de bazı ses değişikliklerinin gerçekleştiği ve konuşma dilindeki bu durumun imlaya aksettirildiği anlaşılmaktadır. Örneğin; Arapça “afv” kelimesi metinde çift ف harfi ile “aff⁶ biçiminde yazılmıştır. Kelimede yer alan “v” sesi ilerleyici benzeşme neticesinde ötümsüzleşerek “f” ye dönüşmüştür. Farsça kökenli “penbe”

¹ Ahmet Günşen, “Doğu Trakya Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler”, *Turkish Studies Volume 3/3 Spring 2008*, s.417 ve 419.

² *Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî*, s.3, 16. mısra.

³ A.e., s.42, 13. mısra.

⁴ Uğur Gürsu, *Lügat-ı Bulgarî*, Akademi Titez Yayınları, İstanbul, 2013.

⁵ *Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî*, s.44, 11. mısra.

⁶ A.e., s.44, 13. mısra.

kelimesi ise dudaksıllaşma hadisesi neticesinde “pembe”¹ olarak yazıya geçirilmiştir. Farsça “sünbül” kelimesi ön sesteki “s”nin ötümlüleşmesi sonucu “zünbül”², Arapça “zanbak” kelimesi ise son sesteki “k”nin ötümlüleşmesiyle “zanbağ”³ biçimine girmiştir. Yine Farsçadan Türkçeye geçmiş olan pilâv kelimesi son sesteki v’nin ötümsüzleşmesi sonucu “pilâf”⁴ “pilâf”⁴ olmuştur.

Alıntı kelimelerin uğradığı ses değişikliklerinin Mehmed Sabri’yi hataya sürüklediği de olmuştur: Farsça surnā(y) kelimesi Türkçeleşerek “zurna” şeklini almıştır. Kâmûs-ı Türkî’de سورنا biçiminde yazılan kelimeyi sözlük yazarımız طورنا⁵ şeklinde yazmıştır.

Yunancadan Türkçeye geçmiş olan “semer” kelimesi orta seste ünsüz türemesi sonucunda “senmer”⁶ olarak yazıya geçirilmiştir.

Metinde bazı Bulgarca kelimelerin bugünkü Bulgar dilinde olduğundan farklı biçimde yazılmış olmaları dikkat çekmektedir:

isvadba “düğün” ⁷	сватба (svatba),
istredno “orta” ⁸	средно (sredno),
gorozge “üzüm” ⁹	грозже (grozce),
lubeniça “karpuz” ¹⁰	лубеница (lubenitsa),
eçimik “arpa” ¹¹	ечемик (eçemik) vb.

Slav dilleri olan Rusça, Bulgarca ve Boşnakçadaki “ts” sesinin Türkçe karşılığı bulunmamaktadır, bundan dolayı söz konusu sesin Türkçede “ç”ye çevrildiğini “çar” kelimesi örneğinde görmekteyiz. Benzeri ses olayı Lügat-ı Bulgarî adlı anonim sözlükte de görülmektedir:

rukaviçe ¹² “eldiven”	рукавице
otaç ¹³ “baba”	отац
sunçe ¹⁴ “güneş”	сунце

¹ A.e., s.43, 14. mısra.

² A.e., s.43, 6. mısra.

³ A.e., s.43, 6. mısra.

⁴ A.e., s.43, 4. mısra.

⁵ A.e., s.42, 13. mısra.

⁶ A.e., s.43, 10. mısra.

⁷ A.e., s.2, 4. mısra.

⁸ A.e., s.2, 11. mısra.

⁹ A.e., s.3, 8. mısra.

¹⁰ A.e., s.3, 8. mısra.

¹¹ A.e., s.3, 6. mısra.

¹² Uğur Gürsu, *a.g.e.*, s.19.

¹³ A.e., s.20.

¹⁴ A.e., s.22.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere “ts” sesi Türkçeye geçmemiş Slavca kökenli kelimelerin imlasında da bir problem teşkil etmiş, bu problem sesin “ç” sesine çevrilmesiyle halledilmeye çalışılmıştır.

Tuhfe-i Sabrî’deki Bulgarca kelimelerin imlaları ile çağdaş Bulgar dilindeki imlaları arasındaki diğer farklılıkların sebebi yazarın Bulgarcaya yeterince hakim olmaması mıdır, Bulgarca kelimeleri kendi söylediği gibi mi yazıya geçirmiştir veya imla farklılıkları Bulgar dilinin tarihi süreci içerisinde ortaya çıkan ses değişimlerinin bir neticesi midir, bilemiyoruz. Bu konuda söz söyleme yetkisini haiz olanların, Bulgar dili ve edebiyatı alanında çalışan akademisyenler olduğunu düşünmekteyiz.

Metin Örnekleri

(KAPAK)

Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî

Mü’ellifi: Mustafâ Sabrî

Satılan Mahaller:

Her gazete mevzi’lerinde, Bahçekapısı’nda, Hasan Ağa ve Köprübaşı’nda ve Üsküdar’da vapur iskelesi kurbunda, kahvehânedede ve Şehzâdebaşı’nda Mehmed Efendi’nin kırâ’athânesinde fûrûht olunmaktadır.

(2. Sayfa)

TUHFE-İ SABRÎ AN LİSÂN-I BULGARÎ

- (1) Tanrı ism-i pâkine (**gospot**)¹ dirlere afv eyle günâhım ey hudâ
- (2) Dû cihânda etme rüsvây rahmetinle² yarlığa
- (3) Dayı (**uyka**)³ hala (**lelka**)⁴ büyük anaya (**baba**)⁵
- (4) (**Ludo**)⁶ mecnûn (**igra**)⁷ oyun düğün adı (**isvadba**)⁸
- (5) (**Brimka**)⁹ tuzak balık ağı oldu (**sak**)¹⁰ balık adı (**riba**)¹¹
- (6) Salıncak (**lulka**)¹² kaplumbağaya (**jelka**)¹³ kurbağaya de (**jaba**)¹⁴

¹ господ

² rahmetinle kelimesi yazılırken kef yerine nun harfi kullanılmış.

³ уйка

⁴ лелка

⁵ баба

⁶ лудо

⁷ игра

⁸ сватба

⁹ бримка

¹⁰ сак

¹¹ риба

¹² люлка

¹³ желка

¹⁴ жаба

- (7) **(Potpor)**¹ dayak **(topol)**² kavak söğüd adı **(virba)**³
(8) **(Polovina)**⁴ bel **(raka)**⁵ el avuç adı **(şepa)**⁶
(9) **(Piremna)** çamaşır potur adı **(çakşir)**⁷ kalpağa de **(kapa)**⁸
(10) **(Udri)**⁹ ur avluya **(divor)**¹⁰ hâne adı **(kaşta)**¹¹
(11) Капі **(vrata)**¹² **(istredno)**¹³ orta hem kenârdır **(kırayıştа)**¹⁴
(12) **(Tebe)**¹⁵ sana¹⁶ **(mene)**¹⁷ bana¹⁸ **(mayka)**¹⁹ ana peder adı **(başta)**²⁰

(3. Sayfa)

- (1) **(Snaha)**²¹ gelin ügey oğul **(oçuf sin)**²² ügey ana **(maşta)**²³
(2) Yeme **(zob)**²⁴ baklaya **(bob)**²⁵ fasulye ismi yok mercimek **(leştа)**²⁶
(3) **(Odberi)**²⁷ seç **(zamini)**²⁸ geç geçid ismi **(viruşita)**²⁹
(4) Al **(zimay)**³⁰ ver **(day)**³¹ **(biroy)**³² say yeter oldu **(dosta)**³³

- 1 потпор
2 топола
3 врба
4 половина
5 рака
6 шепа
7 чакшир
8 капа
9 удри: удрям “vurmak” fiilinin 2. tekil şahıs emir durumudur.
10 двор
11 къща
12 врата
13 средно
14 краища
15 тебе
16 saña kelimesi yazılırken kef yerine nun harfi kullanılmış.
17 мене
18 baña kelimesi yazılırken kef yerine nun harfi kullanılmış.
19 майка
20 баща
21 снаха
22 очуф син
23 маще
24 зоб
25 боб
26 леща
27 одбери: одберим “seçmek” fiilinin 2. tekil şahıs emir durumudur.
28 замини: заминявамъ “aуrılmak” fiilinin 2. tekil şahıs emir durumudur.
29 връщита
30 взимай: взимам “almak” fiilinin 2. tekil şahıs emir durumudur.
31 дай: давам “vermek” fiilinin 2. tekil şahıs emir durumudur.
32 брой: броя “saymak” fiilinin 2. tekil şahıs emir durumudur.
33 доста

- (5) **(Kirivo)**¹ eğri **(piravo)**² doğru doğruluktur **(piravişta)**³
(6) Hınta **(jito)**⁴ elek **(sito)**⁵ arpa **(eçimik)**⁶ mısıra de **(çareviça)**⁷
(7) Ete **(meso)**⁸ darı **(poroso)**⁹ suntere de **(letniça)**¹⁰
(8) **(Gorozge)**¹¹ üzüm kavun adı **(koraveç)**¹² karpuz de **(lubeniça)**¹³
(9) **(Vodeniçar)**¹⁴ değirmenci hem değirmen ismine de **(vodeniça)**¹⁵
(10) Bakırın ismi yok **(sirebro)**¹⁶ gümüş altuna de **(jeltiça)**¹⁷
(11) **(Postilka)**¹⁸ döşeme kilim **(çerga)**¹⁹ yasdık adı **(glavniça)**²⁰
(12) Behri **(brne)**²¹ çömlek **(girne)**²² hem çanaktır **(paniça)**²³
(13) Sahan ile tencerenin ismi yok kaşık adı **(lajıça)**²⁴
(14) Desti adı **(istomna)**²⁵ bardak ile küpün ismi yok fuçuya de **(kaça)**²⁶
(15) **(Mastor)**²⁷ üstâd **(dete)**²⁸ evlâd hem çocuklardır **(deça)**²⁹
(16) Örümçe **(payak)**³⁰ tavşan **(zayak)**³¹ hem dilküdür **(lisiça)**³²

- 1 криво
2 право
3 правища
4 жито
5 сито
6 ечемик
7 царевица
8 месо
9 просо
10 летница
11 грозже
12 коравец
13 лубеница
14 водениçar
15 воденица
16 сребро
17 жълтица
18 постилка
19 черга
20 възглавница
21 бърне
22 гърне
23 паница
24 лъжица
25 стомна
26 каца
27 мастър
28 дете
29 деца
30 паяк
31 заек
32 лисица

(4. Sayfa)

- (1) Keçi (**koza**)¹ (**yare**)² oğlak bulut (**oblak**)³ koyun adı (**ofça**)⁴
- (2) Hindi erkeği (**bibuk**)⁵ erkek ördeğe (**patok**)⁶ dişisidir (**patiça**)⁷
- (3) (**Pirvo**)⁸ peşin (**posle**)⁹ sonra götüre de (**kuturiça**)¹⁰
- (4) (**Muha**)¹¹ sinek (**greda**)¹² direk çatal direktir (**suha**)¹³
- (5) (**Doveç**)¹⁴ dul (**sin**)¹⁵ oğul gelinim demek (**isnaha**)¹⁶
- (6) (**Leb**)¹⁷ ekmek (**riza**)¹⁸ gömlek elbisedir (**direha**)¹⁹
- (7) (**Urof**)²⁰ burçak lokma (**zalak**)²¹ furdaya de (**troha**)²²
- (8) (**Suho**)²³ kuru (**sistra**)²⁴ kız karındaş büyük pederdir (**deda**)²⁵
- (9) (**Mitroden**)²⁶ kasım (**rodnina**)²⁷ hısım hısımlar oldu (**roda**)²⁸
- (10) Derd (**ne volise**)²⁹ tarla (**niva**)³⁰ hem çayırdır (**livada**)³¹

1 коза

2 яре

3 облак

4 овца

5 Arap harfleriyle **بي بوق** olarak yazılan ve “bibuk” şeklinde okuduğumuz bu kelimeyi başvurduğumuz Bulgarca sözlüklerde tespit edemedik. Bulgarcada erkek hindi anlamında **паяк** ve **пукъ** olmak üzere iki kelime bulunmaktadır.

6 паток

7 патица

8 прво

9 после

10 кутурица

11 муха

12 греда

13 суха

14 довец

15 син

16 снаха

17 леб

18 риза

19 дреха

20 уроф

21 залак

22 троха

23 сухо

24 сестра

25 деда

26 митровъ-день

27 роднина

28 рода

29 не воли се

30 нива

31 ливада

- (11) Dere (**reka**)¹ el (**rika**)² karış demektir (**beda**)³
- (12) Camus (**bivol**)⁴ öküze (**vol**)⁵ sığır adı (**goveda**)⁶
- (13) Alacaya (**şareno**)⁷ nâzlıya de (**galeno**)⁸ (**tafra**)⁹ demektir edâ
- (14) (**Pastuh**)¹⁰ aygır (**hokay**)¹¹ çağır (**gılas**)¹² demektir sadâ
- (15) Ağır (**teşko**)¹³ sıcak (**jeşko**)¹⁴ buğa derler (**para**)¹⁵
- (16) Yılan (**izmiya**)¹⁶ toprak (**zemya**)¹⁷ hem kerestedir (**gora**)¹⁸

(42. sayfa)

- (9) İsmi olmayanları dahi biraz zikr eyleyelim
- (10) Mehmâ emken anları dahi ta'dâd eyleyelim
- (11) Top ilen barut birisidir kurşun
- (12) Afyon ile hem rakı biri dahi kahve tütün
- (13) Def ile kemân birisi zurna biri dahidir gaval
- (14) Limon ile nâr birisi dahi portokal

(43. Sayfa)

- (1) Bu Bulgarlardan dostluk umma
- (2) Fıstık bâdem ile hurmâ
- (3) Ne mikdâr zemm eyler isem değil hilâf
- (4) İsmi olmayanlardan yahnî şorba biri pilaf
- (5) Hınzîrdırlar insân diye alma kâle
- (6) Zünbül zanbağ karanfil ile hem lâle
- (7) Pencere ile tencere birisi dahi sac ayak
- (8) Cezve fincân ile şîşe birisi de bardak
- (9) Na'lband sarrâc ile havvâf birisi dahi dülger

¹ река

² ръка

³ педя

⁴ бивол

⁵ вол

⁶ говеда

⁷ шарено

⁸ галено

⁹ тафра

¹⁰ пастухъ

¹¹ хокай: хокам “azarlamak, paylamak” fiilinin 2. tekil şahıs emir durumudur.

¹² глас

¹³ тежко

¹⁴ жешко

¹⁵ пара

¹⁶ змия

¹⁷ земя

¹⁸ гора

- (10) Debbâğ ile kuyumcudur senmerci¹ ile hem senmer
- (11) Boya ile boyacı hem terzi kürkçü biri berber
- (12) Kiremit ile horâsân biri dahı kal'e kemer
- (13) Fasulye ile hem bamyâ enginâr ile batlıcan
- (14) Harir şilte pembe yorgan
- (15) Bunu inkâr idemezem küllî şey'e kâdir Mennân
- (16) İnşallâh tîz tutacaktır yakaların şâhîn arslan

(44. Sayfa)

- (1) Yaban hımârında bulunur mu lûgat ü lâf
- (2) İsimlidir zümrüt yakut mercân sarrâf
- (3) Bulgar gibi bu âlemde yoktur battâl
- (4) İsimlidir nişasta ile nişâdır kezzâb bakkâl
- (5) Fener ile gemi zâbit kefil birisi sened
- (6) Cellâd kassâb bukağı hem köstek pâ-y-bend
- (7) Nazm eyledim mehmâ emkân bilsin ahvâllerin ihvân
- (8) Eyleyen gayrı su'âl yeter bu mikdâr kîl kâl
- (9) Bu lisânda yoktur nizâm etmedim ziyâde iltizâm
- (10) Almazdım isimlerin² kâle nazar etmedim vakt-i hâle
- (11) Bu kadarcık olsun³ bâre bilmek lâzım yoktur çâre
- (12) İhvândan budur ricâ eğer görürlerse be-câ
- (13) Afv⁴ eyle ne var hatâ hudâ murâdın eylesin i'tâ

Temmet

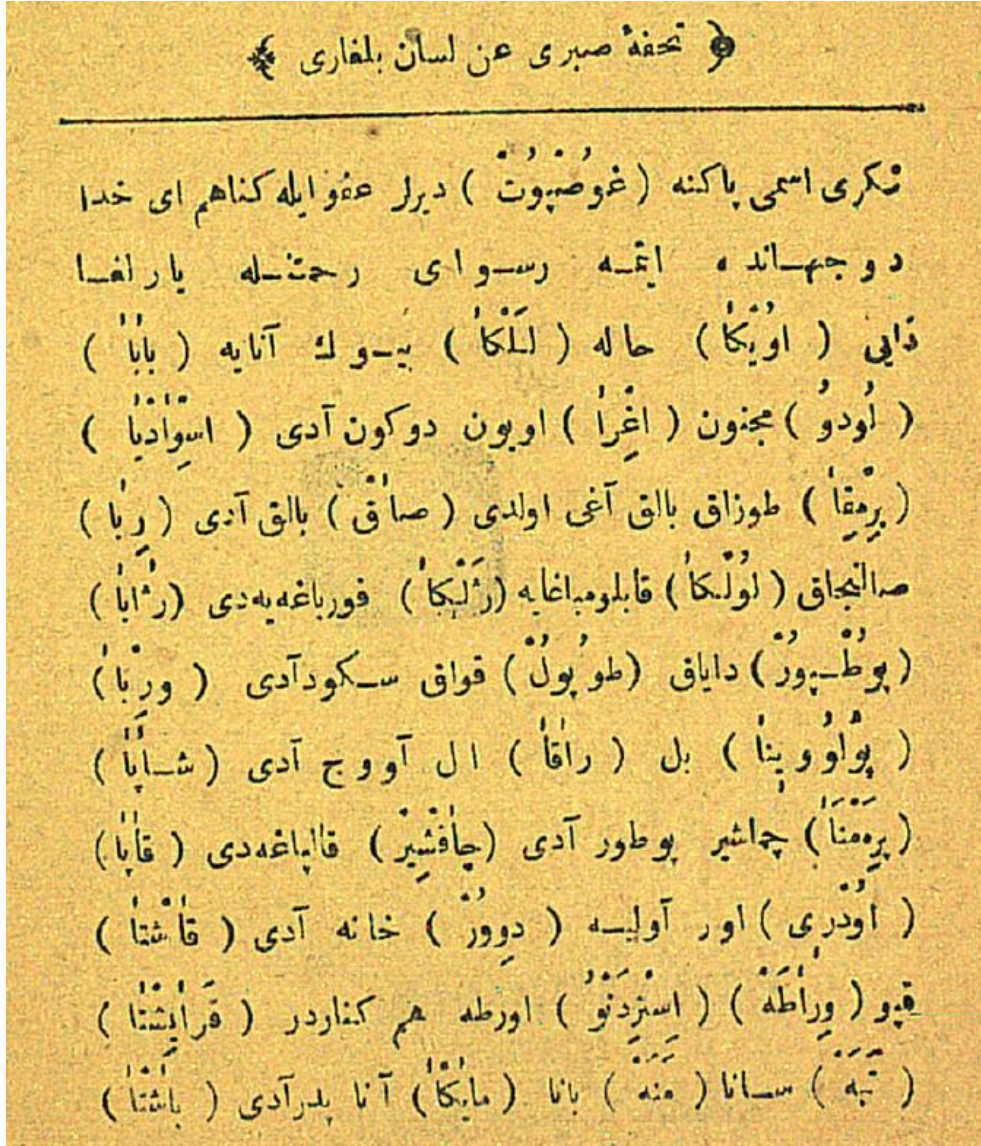
¹ Semer kelimesinin ünsüz türemesine uğrayarak senmer biçimine girdiği görülmektedir.

² İsimlerin kelimesi yazılırken nun yerine yanlışlıkla kef harfi kullanılmış.

³ Olsun kelimesi yazılırken sin yerine yanlışlıkla sad harfi kullanılmış.

⁴ afv kelimesi aff okunacak biçimde çift fe harfi ile yazılmış.

(2. Sayfa)

(3. Sayfa)

- ۳ -

(سِنَانَا) کلین اوکی اوغل (اوجوف سِن) اوکی آنا (ماشتا)
 یمه (ظوب) بقلا به (بوب) فاصولیه اسمی یوق مرچک (لشتا)
 (اودبری) میج (زامنی) کچ یکد اسمی (ویشنا)
 آل (زما) ویر (دای) (روی) صای یتر اولدی (دوستا)
 (فیربو) اکری (پراوو) طوغری طوغری بقدر (پراوشنا)
 حنطه (ریطو) الک (سبطو) آربه (اچین) مصره دی (چاره وینچا)
 اته (مصو) داری (پوروسو) سوتتر دی (ات نیچا)
 (غوروزکه) اوزوم قارون آدی (قور اوچ) قار پوزه دی (لویه نیچا)
 (ووده نیچار) دکر منجی هم دکر من اسمی دی (ووده نیچا)
 بافرک اسمی یوق (سیررو) کومش آلتونه دی (رمتیچا)
 (بوستانکا) دوشمه کلیم (چرته) بصدق آدی (غلاونیچا)
 بهری (یرنه) جوملک (غرنه) هم چناقدر (پانچیا)
 صحران ایله تجرته اسمی یوق فاشق آدی (لاریچیا)
 دستی آدی (اسطومنا) بارداق ایله کوپک اسمی یوق فوجی به ذی (فاجا)
 (ماسطور) استاد (دته) اولاد هم چو جقاردر (دجا)
 اورومچه (پایاق) طوشان (زایاق) هم دلکودر (لسیچیا)

(4. Sayfa)

- ۴ -

کجی (قوزا) (یاره) اوغلاق بلوط (اولاق) قیون آدی (اوقچا)
 هندی ارککی (بی بوق) ارکک اورد که (پالموق) -یشی سیدر (یا طچا)
 پروو) پشین (بوصله) صکره کونوره دی (طور بچا)
 موخا) سنک (خرمدا) دیرک جمال دیرکدر (صوحا)
 دووچ) دول (سن) اوغول کلیم دیمک (اسناحا)
 لب) اکک (رزا) کومک البسه در (درهحا)
 اوروق) بورجاق لقمه (زالاق) فوردایه دی (طوروحا)
 صوخو) قوری (سسترا) قز قزندانش بویک پدر در (ددا)
 مزیدن) قائم (رونی نا) خصم خصم اولدی (رودا)
 درد (نهوولیا) نزا (نوا) هم چا ادر (بیسوادا)
 دره (رقا) ال (رقا) قارش دیمکدر (بدا)
 جاموس (بی وول) اوکوزه (وول) صفر آدی (ضوودا)
 الاجیه (شارنو) نازلیه دی (علنو) (طافرا) دیمکدر ادا
 باصطوخ) آفر (خوقای) چاغر (غلاص) دیمکدر صندا
 آغر (تشفو) صبحاق (تشفو) بوغه دیرل (بارا)
 یلان (ازمیا) طویراق (زمیا) هم کرسته در (غمدا)

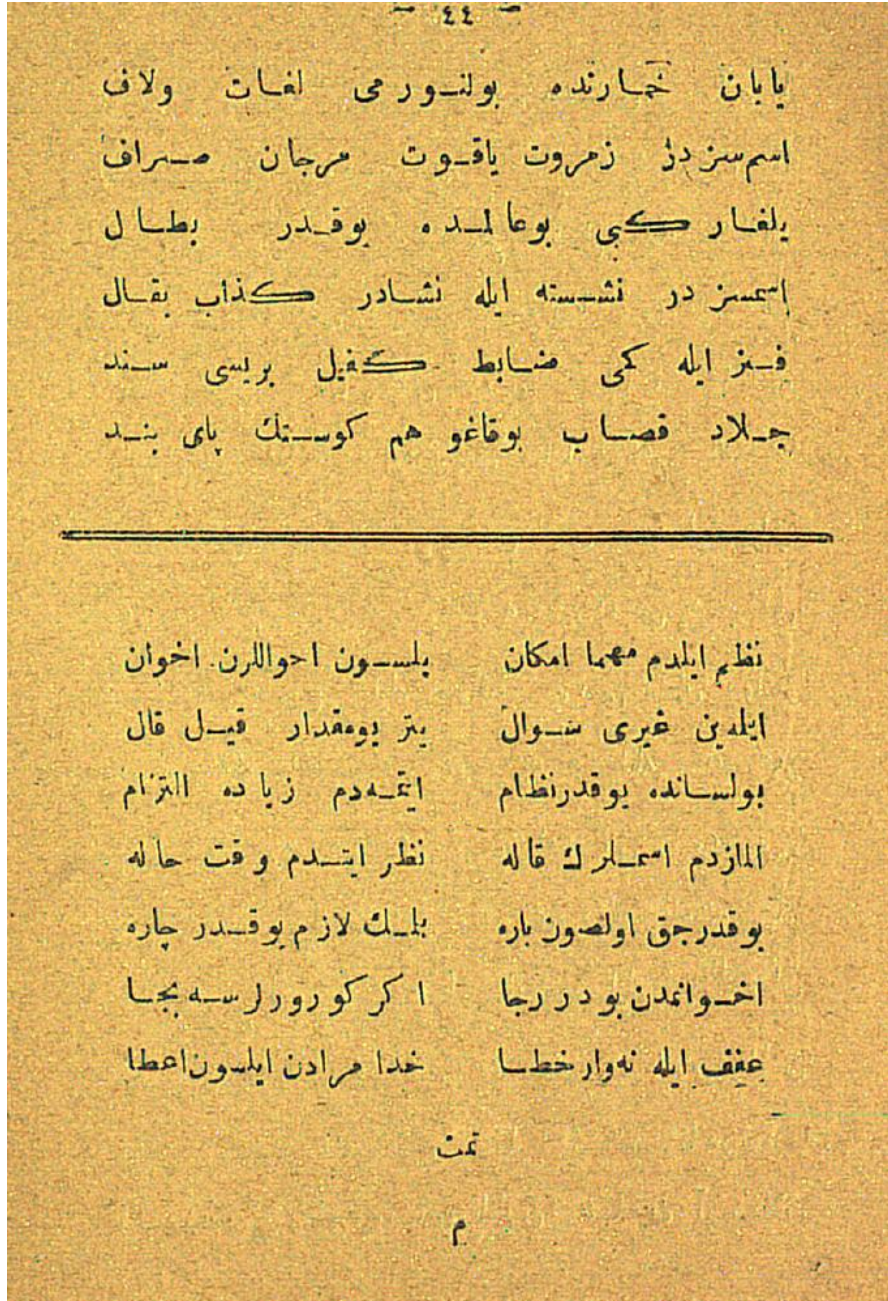
(42. Sayfa)

اسمی اولیانلری دخی براز ذکر ایلبه لم
مهما امکان آنلری دخی تعداد ایلبه لم
طوب ایلن باروت بریسیدر قور شون
آفیون ایله هم راکی بری دخی قهوه تونون
دف ایله کان بریسی ظورنا بری دخی در خوال
ایون ایله نار بریسی دخی پورطوقال

(43. Sayfa)

بولغار زده دوستلق او ما
فستق بادم ایله خور ما
ته مقدار ذم ایلرایسم ذکل خلاق
اسمی اولیانلردن یحیی شوربا بری پلاف
خیزردرر انسان دیو آما قانه
زنبیل زنباغ قرتفل ایله هم لاله
بنجره ایله تنجره بریسی دخی صاج آباق
جزوه قنجان ایله شیشه بریسی دا برداق
نعلیند سراج ایله خوف بریسی دخی دولکر
دباغ ایله قیویچی در سنجره ایله هم سمن
بویا ایله بویاجی هم تزی کورکچی بری بریز
صکره مت ایله خراسان بری دخی قلمه کر
فاصولیه ایله هم بامیا انکنار ایله باطلیجان
حریر شلته پیسه بورخان
بونی انکار ایذه مزم کلی شیشه قادر منان
انشالله تیز طوتاجقدر یاقازن شاهین آرسلان

(44. Sayfa)

SONUÇ

Bilinen tek Bulgarca-Türkçe manzum sözlük olan Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî, Sofya göçmenlerinden Mehmed Sabrî tarafından kaleme alınmıştır. Hicri 1296, miladî 1879'da basılan eserde yaklaşık 2000 kelime yer almakta olup, kelimelerin sıralanışında tematik bir tasnifin olmadığı anlaşılmaktadır.

Aruz veznini kullanmakta başarılı olamayan sözlük yazarı, tuhfe türüne has yazım geleneklerine de uymamıştır. Eserin sansüre uğradığı ve bunun neticesinde bazı kısımların çıkartıldığı ruhsatnamede belirtilmiş olsa da bu kısımların niteliği ve hacmi konusunda bilgi yoktur.

Eserdeki Türkçe kelimelerin imlasında Osmanlı Türkçesinin imlasına uygun olmayan bazı yönler bulunmaktadır. Bunların sebebini yazarın standart yazı dilinin imlasına hakim olmamasında veya geldiği bölgenin konuşma dilini yazıya aktarmaya çalışmasında aramak mümkündür. Yazar hakkında yeni bilgilere ulaşılması durumunda bu hususta karar vermek kolaylaşacaktır.

Metinde yer alan Bulgarca kelimelerden bazılarının günümüz Bulgarcasından farklı şekilde telaffuz edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumun sebebi hakkında kesin sonuçlara varabilmek için, metnin bu dilin uzmanı olan akademisyenler tarafından tetkik edilmesi gerektiğine inanmaktayız.

BİBLİYOGRAFYA

- Türkçe Sözlük*, (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Andreichin, Liubomir D., (1968). *Bulgariski Tulkoven Rechnik*, Navka i İzkustva, Sofia,
- Aslan, Mehmet, (2003). *Bulgarca-Türkçe = Türkçe-Bulgarca*, Fono Yayınları, İstanbul.
- Belli, Handan, (2010). *Sabri (Şeyyid Muhammed Emin) Dîvânı* (İnceleme-Metin), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Beyrulla, İbrahim Tahsin, (1994). *Türkçe-Bulgarca Kılavuz Sözlük*, Deniz, Sofya.
- Chakalov, G., (1948). *Anglo-Bulgariski Rechnik: English-Bulgarian Dictionary*, Sofia.
- Constantine, Stephanove, (1914). *Complete Bulgarian-English Dictionary*, J.H. Nickoloff, Sofia,
- Develioğlu, Ferit, (2003). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Günşen, Ahmet, (2008). “Doğu Trakya Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler”, Turkish Studies, Volume: 3/3, Spring.
- Gürsu, Uğur, (2013). *Lügat-ı Bulgarî*, Akademi Titiz Yayınları, İstanbul.
- Güven, Hikmet Feridun, (2014). *Mehmet Emin Sabrî Divan-ı Sabrî ve Tuhfe-i Sabrî*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Gürsu U. Mehmed Sabrî ve Tuhfe-i Sabrî an Lisân-i Bulgarî Adli Manzum...

- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, (2002). *Son Asır Türk Şairleri* (Kemalî'ş-Şuara), Hazırlayan: İbrahim Baştuğ, 4. Cilt, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Jelavich, Barbara, (2009). *Balkan Tarihi*, 1. Cilt, Küre Yayınları, İstanbul
- Kaya, Hasan, (2017). "Ahmed Resmî'nin Nazm-ı Giridi Adlı Manzum Sözlüğü", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 51, Ağustos.
- Kılıç, Atabey, (2009). *Manzume-i Keskin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Mehmed Sabrî, (1296). *Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî*, Ahter Matbaası, İstanbul.
- Okumuş, Sait, (2009). "Muhammed Hevâî Üsküfî ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-i Ârif (Potur Şahidî) Turkish Studies (Klasik Türk Edebiyatı-Sözlüklerimiz), Volume 4/4, Summer.
- Süleymanoğlu Yenisoğlu, Hayriye, (2007). *Türkçe-Bulgarca Sözlük*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3241, Ankara.
- Şemseddin Sami, (2001). *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Vançef, Nikola, (1961). *Bulgarca-Türkçe Sözlük*, Bulgaristan İlimler Akademisi Yayınevi, Sofia.

Түйіндеме

Анадолы топырағында Tuhfe деген атаумен аталатын бірнеше тілді сөздіктер XIV ғасырдан бастап кездеседі. XIX ғасырдың соңына дейін жалғасып келе жатқан бұл дәстүр бойынша дайындалған сөздіктің бірі – «Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî». Бұл еңбектің ерекшелігі бір ғана түрік-болгар сөздігі ретінде қолданылуында. Сөздікте, шамамен, 2000-ға жуық түрік тіліндегі сөздердің болгар тіліндегі мағыналары берілген. Мақалада сөздікте кездесетін мәтіндерден мысалдар келтіріп, «Tuhfe-i Sabrî»-дің мазмұны, тілі және жазу стилінің ерекшеліктері қарастырылған.

Мақала авторының мақсаты – бұл шығарманы түрік және бұлғар тілі салалары бойынша ғылыми-зерттеу жүргізіп отырған ғалымдарға таныту және ғылыми айналымға енгізіп, осы саланың ары қарай жүйелі дамуына үлес қосу.

Кілт сөздер: Сөздік, аруз, «Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî Sabrî», бұлғар тілі, бұлғар- түрік тілдерінің сөздігі.

(Гүрсү У. Мехмед Сабри және «Tuhfe-i sabrî an lisân-i bulgarî» атты бұлғарша-түрікше сөздік)

Аннотация

Многоязычные стихотворные словари, называемые Тухфе, встречаются в Анатолии, начиная с XIV века. Один из последних представителей этой традиции, относящийся к концу 19-го века, Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî - единственный известный тюркско-болгарский стихотворный словарь. В словаре около 2000 тюркским словам были даны болгарские эквиваленты. В статье в первую очередь исследуются содержание, язык и особенности правописания Tuhfe-i Sabrî, затем предоставляется образец текста из словаря.

Цель данной работы заключается в ознакомление с данным словарем молодых ученых, которые специализируются на тюркских и болгарских языках, а также создание основы для будущих исследований.

Ключевые слова: Мехмед Сабри, Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî, Болгаро-тюркский словарь стихов, тухфе.

(Гүрсү У. Мехмед Сабри и тюркско-болгарский стихотворный словарь под названием «Tuhfe-i sabrî an lisân-i bulgarî»)